

OSMANLI ARAŖTIRMALARI XI

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL
(BERT FRAGNER — KLAUS KREISER)

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES XI

İstanbul-1991

BONNAVAL'İN İZİNDE : MUHTEDÎ OSMAN BEY VEYA
AVUSTURYALI FİRÂRÎ GENERAL KARLO DE KOTZİ

Kemal BEYDİLLİ

«Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu Prusya ile yapılacak bir ittifâka bağlı gören görüşler, çeşitli yönlerden temsilci bulmaktaydı. Bu konuda, daha önce Erdel'de bir divisyon kumandanlığı yapmış olan muhtedî Chotzy'nin (kendisi Osman Bey ismini almıştır) Layihası zikredilebilir. 1785 senesi basında Sadrazama sunulmuştur. Diez, bu Layihadan bir kopyayı 26.3.1785 tarihli olarak Kral'a yollamıştır». Zinkeisen'in Osmanlı Tarihi'nde¹ bir dipnotunda verdiği bu bilgi, bu küçük çalışmanın oluşmasında etken olmuştur. Zira, arşivlerimizde² rasladığımız bazı belgelerin bu konu ile ilgili olduğunun anlaşılması, ancak Zinkeisen'in bu kaydı ile mümkün olabilmıştır. Muhtedî Osman ismini alan Avusturyalı firârî general Karlo de Kotz ile ilgili daha geniş bir araştırma muhakkak ki bu zâtın Avusturya arşivlerindeki «şahsî dosyasını» bulma ve inceleme ile mümkün olabilirdi. Biz, çalışmamızın bu zafiyetine müdrik olarak, ancak kendisi ile ilgili arşivlerimizde bulabildiğimiz belgeleri sunmakla yetinmek zorundayız. Takdim edeceğimiz en önemli belgelerden biri, bizzât firârî generalin İtalyanca olarak kaleme aldığı ve imzâlâdığı, Osmanlı Devleti'ne iltica talebini hâvî dilekçesi (Per Memoria) olup, diğeri ise, Zinkeisen'in varlığından haberdar ettiği ve Prusya elçisi Friedrich von Diez'in de Berlin'e postaladığını belirttiği, Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşı Prusya ile bir ittifâk yapmasını tavsiye eden «Lâyiha»sıdır.

1 W. Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa* (GOR), VI, 523, n. 1.

2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMİA).

II. Katharina'nın 1783 senesinde, fiili kontrolünü zaten elinde tuttuğu Kırım'ı³ nihayet resmen ilhâk ettiğini ilân etmesi, Osmanlı idâresini fevkalâde zor bir duruma sokmuştu. Çariçe, yalnızca Kırım'ı ilhâk etmekle yetinmemekte, bu emrivâkinin Bâbüâlî tarafından da resmen, verilmesini talep ettiği bir «Sened» ile tasdik edilmesini istemekteydi⁴. Hattâ, bir ilgi çekici söylentiye göre, yalnızca Osmanlı idâresinin rical, ülema ve Padişahının değil, taht veliahdi olan Şehzâde Selim'in de bu «Sened»i tasdik ve te'yid etmesini beklemekteydi⁵. Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu askerî ve mâlî perişânlığı ve dış politikaca yalnız bırakılmış olması karşısında, Rusya'nın istediği «Sened»i sessiz-sedâsız, hattâ umûmî efkârından gizleyerek⁶ vermiştir. (8. 1. 1784)⁷. Kırım'ın ilhâkı ve Rusya'nın bunun bir «Sened» itâsıyla kabul edilmesi hususunda icrâ ettiği tazyiki, Bâbüâlî'yi dış politikadaki yalnızlığı ile gerçekten çaresiz yakalamıştır. Gerçi, Kırım yüzünden yeni bir Rus-Osmanlı savaşının ufukta belirmesi, İngiltere ile Amerika-Fransa ve İspanya arasında sürdürülen Amerika Bağımsızlık Savaşı'nı nihâyete erdirecek olan ve Paris'de süregelen uzun görüşmelere, aniden bir son verdirmiş ve İngiltere ve Fransa bir an evvel barışı akd ve Amerika'nın bağımsızlığının tanınmasını te'min ile (3. 9. 1783), dikkatlerini tekrar «Şark'a çevirerek, 1776 senesinden beri devam eden bu savaştan, Osmanlı aleyhtarı ilerlemesi cihetinde gayet başarılı bir yol katetmiş olan Rusya'nın dizginlenmesinin tedbirlerini almaya başlamışlarsa da⁸, Osmanlı Devleti'ni bizzât kendilerinin de yeterli bir şekilde destekleyemeyecekleri yeni bir savaşa, üstelik hazırlıksız olarak kalkışması hususunda cesaretlendirmekten de özenle kaçınmışlardır. Prusya'nın da dahil

3 İlhâk öncesi Kırım'daki durum ve gelişmeler ve son Kırım Hânı Şahin Girây devri ile ilgili en son ve mükemmel bir çalışma olarak bkz. F. M. Emeccen, «Son Kırım Hânı Şahin Girây'ın idâması mes'alesi ve buna dâir vesikalar», *Tarih Dergisi*, XXXIV, İstanbul 1984, s. 316-346.

4 Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar. XVIII. yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri*, İstanbul 1985, s. 129 vd.

5 *Câbi Tarihi*, Süleymaniye Kütb. Esat Ef. Nr. 2152, v. 6a-6b.

6 *Câbi Tarihi*, v. 6b.

7 A. Vâsıf, *Mehâsimü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*. Yay. M. İlgürel. İstanbul 1979, s. 105-106; A. Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1309, III, 56-57; K. Beydilli, *Friedrich ve Osmanlılar*, s. 132.

8 K. Beydilli, *Friedrich ve Osmanlılar*, s. 129.

olduğu bu devletler, Kırım'ın kaybı ve bunun İstanbul/Boğazlar istikametindeki doğal tehdit beklentilerini dile getirmiş olmakla beraber, şimdilik savaşa kalkışılmamasını da tavsiyeden geri durmadılar. Fransa'nın o andaki hazırlıksızlığından ötürü vaki çekimserliği Prusya'yı da etkilemiştir. II. Friedrich, İstanbul'daki elçisi Gaffron'un, Kırım'ın ilhâkını tanıyan bir «Sened» in Rusya'ya asla verilmemesi hakkındaki uyarılarını, kesin bir şekilde yalanlamak zorunda kalan, bir Rus politikası meclûbiyeti ve hasasiyeti içinde, Şark Mes'alesi'nin bu önemli aşamasında, düşmanı ve Rusya'nın da müttefiki olan Avusturya elinde koz olabilecek, yanlış bir adım atmaktan ve atılmasının da teşvikcisi gibi görünmekten özenle kaçınmıştır. Bu politik tutum doğrultusunda II. Friedrich, İstanbul'daki elçisinin, Kırım'a dâir Rusya'ya bir «Sened» verilmemesi yolunda verdiği bilinen «takrîr»i, Rusya ile Prusya arasında sürtüşmelere yol açtığından, Kral, kendi talimatı dışında yapıldığını ileri sürdüğü bu yöndeki uyarılar yüzünden elçisi Gaffron'u azl ile geri çağırılmış ve yerine yolladığı von Diez, bu «mes'ele»yi açıklığa kavuşturmak ve elçinin kendi insiyatifi ile böyle bir teşebbüsde bulunduğunun te'minine, dolayısıyla Rusya'nın teskinine epeyce gayret sarfetmiştir⁹.

Kırım hakkında Rusya'ya verilen «Sened»e rağmen iki devlet arasında barışın uzun süre devam edemeyeceği açıktı. II. Friedrich, büyük bir ileri görüşlülükle savaşın 1787 senesi içinde patlayacağını önceden tahmin etmiştir. Zaten, Osmanlı devleti de vakit kazanmak ve son bir hesaplaşmaya hazırlanmak niyetini taşıdığından, «Sened»in verilmesinin acısını hafifletmeye çalışmaktaydı. Çarçe'nin en uygun bir fırsatta Osmanlı Devleti aleyhine harekete geçeceği ve «Grek Projesi»ni gerçekleştirmeye teşebbüs edeceğinden kimsenin şüphesi yoktu. Çarçe'nin Osmanlı sınırlarındaki kuvvetlerini geriye çekmemesi, iki devlet arasındaki barış hâlini, geçici bir mütareke addetmesinden ileri geldiği bilinmekteydi. II. Friedrich, Diez'e verdiği talimatta, Osmanlı Devleti ile herhangi bir ittifâka yanaşılmaması gerektiğini açıkça belirtmekte ve son senelerde bu yönde takib edegeldiği politikasından ayrılmaya niyeti olmadığını kesin olarak ortaya koymaktaydı. Eğer, Bâbiâlî Diez'e iki devlet arasında bir ittifâk husûlu için müracaat

9 Ayrıntılı için bkz. K. Beydilli, *Friedrich ve Osmanlılar*, s. 132 vd.

edecek olursa, Prusya'nın Rusya ile bir ittifâk içinde bulunduğu hatırlatılacak, ayrıca Fransa'nın da takib ettiğini politikaya atıfda bulunularak, Prusya'nın tek başına Avusturya ve Rusya'ya karşı tavır alamıyacağı izâh edilecekti. İstanbul'da Prusya lehinde ve özellikle II. Friedrich'in şahsında duyulan büyük hayranlığa şahit olan Diez, Sadriazam Halil Hamid Paşa'nın Divan-ı Hümâyûn tercümanı kanalıyla kendisine yönelttiği, Prusya kralının Avusturya ile bir savaş hâlinde hangi tarafı tutacağı ve yapılması Bâbiâlîce şiddetle arzu edilen ittifâk anlaşması hakkındaki sorularına, kendisine verilen talimâta uygun olarak cevap vermiş, kesin ve bağlayıcı birşey söylemekten özenle kaçınmıştır. Sadriazamın yeni elçinin daha huzûra kabul edilmeden böyle suâllerin muhatabı olmuş olmasını yadırgayan II. Friedrich, Diez'e yolladığı cevapda, ittifâk gibi nazik bir soru karşısında, kendisinin sarîh ve kesin bir emri olmadan, herhangi bir açıklamadan kaçınmasını ve belirsiz cevaplar ile işin içinden sıyrılmaya bakmasını tenbih etmekteydi. II Friedrich, aslında Avusturya ve Rusya'nın Prusya ile uğraşmalarındansa, Osmanlı Devleti ile sürtüşme içinde olmalarından memnundu. Rusya'nın yapılan son barışı bir mütareke olarak vasıflandırması ve iki üç sene içinde harbin yeniden patlayacağını hesaplanmasını, bu açıdan ferahlatıcı bulmaktaydı. Eğer bu iki devlet topraklarını genişletmek istiyorsa, bunu Prusya yerine Osmanlı Devleti üzerinde gerçekleştirmeleri ancak memnuniyet uyandırabilirdi¹⁰.

II. Friedrich'in hükümdârlığının son senelerinde (öl. 1786), Osmanlı Devleti'ne karşı takib ettiği politikaya dâir yaptığımız bu kısa açıklamalar muvacehesinde, firâri generalin Bâbiâlî'ye sunduğu Lâyiha'sında, vaktiyle Bonneval'in (Humbaracı Ahmed Paşa) de ileri sürdüğü ve gerçekleşmesine çalıştığı gibi¹¹, Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya'ya karşı Prusya ile bir ittifâka giderek, varlığını muhafaza etmesi gerektiği hususu, 1780'li yıllar için tatbik kabiliyeti olmayan ve gerçekleşme ihtimâlinde

10 K. Beydilli, *Friedrich ve Osmanlılar*, s. 140-141.

11 H. Benedikt, *Der Pascha-Graf Alexander von Bonneval. 1675-1747*. Graz-Köln 1959, s. 141-142; Karl Pröhl, *Die Bedeutung preussischer Politik in den Phasen der orientalischen Frage*. Frankfurt a.M. 1986, s. 60-61; K. Beydilli, *Friedrich ve Osmanlılar*, s. 5, 8, 15-16, 17.

mahrûm fikirlerdir. Dolayısıyla bu tür görüşlerin de, ânın siyâsî gelişme ve II. Friedrich'in takib ettiği politikaya hâkim bir görüşün mahsûlü olmadığı açıktır. Ancak, bu Lâhiya'ya geçmeden evvel, ilkin firârî generalin iltica talebine dâir verdiği dilekçeyi (Per Memoria) ele alalım.

Kotzi'nin ilticâ dilekçesi (Per Memoria)

1784 senesi Mart'ında verdiği dilekçede kendisini Nemçelü ve Beç şehrinden Karlo de Kotzi olarak tanıtan firârî generalimiz, imperatorun asilzâde şövalyelerinden olup, kadîm bir aileye mensûb bulunduğunu belirtmektedir. 31 sene Avusturya devletine hizmet etmiş, gençliğinde Prusya ile sürdürülen Yedi Sene Savaşları'na iştirâk etmiş ve büyük hizmetler ifâ etmiştir. II. Friedrich'e karşı verilen mücâdelede, Mahen savaşında kazanılan galebede, özellikle kendisinin büyük bir payı olduğunu dile getirmektedir. Beş sene Birinci Regiment Koloneli (Mîr-âlây/Albay) ve kumandanlığını yapmış ve Prusya ile yapılan uzun savaşların pek çoğunda hazır bulunarak üstün hizmetler ifâ ve başarılar ihrâz ile «Brigadir General» (Tuğgeneral) rütbesine yükselmiştir. Kara bahtından olsa gerek ki, bütün bu yararlıklar ve hizmetlerine sanki bir mükâfatmış gibi, kendisine kötü muâmele ve kadirbilmezlikle mukabele edilmiştir. Maria Tereza'nın vefâtından sonra (1780) tek başına hükümdâr olan oğlu II. Joseph (öl. 1790) tarafından «azîm gadr ü cefâ» görmüştür. Ayrıntısına girmedeği bir iftira sebebiyle üç ay kadar zincire vurulmuş bir hâlde hapsede yatmış ve hattâ bu kötü anısını yâd için zincirlerini yanından ayırmaz olmuştur. Son iki senedir Osmanlı Devleti'ne ilticâyı düşünmektedir ve bu plânını tatbik için de müsâit bir fırsatı beklemektedir. 1783 Ekim'inde Erdel kumandanı tarafından davet edilmiş ve bu kumandan kendisine, imperatorun emri üzere Viyana'ya gitmesi gerektiğini ve me'mûriyeti her ne ise, Viyana'ya muvasalatında ihbâr edileceği, haberini tebliğ etmiştir. Ancak, işlerin sıralarına vâkıf bazı dostlarından vaziyeti gizliye tahkik ettiğinde, imperatorun kendisini, iki subay refakatinde olarak Karadağ'a göndermeyi düşündüğünü, Karadağ Vladika'sının da o sıralarda Viyana'da bulunduğu, Osmanlı Devleti ile muhârebeye girişmek üzere ve Arnavudluk'u istilâ azmiyle Karadağlıya yardım edile-

ceği ve on-onbeşbin asker gönderilmesine niyetlenildiğini öğrenmiştir. Bu vazifeyi başarı ile ifâsı akabinde, imparatorun kendisini taltif edeceği de, sözü geçen kumandan tarafından kendisine ayrıca vaad edilmiştir. Bunun üzerine acele olarak Viyana'ya doğru yola çıkan Kotzi, Budin'e vardığında, Viyana'ya giden yoldan sapıp, gece-gündüz yol alarak Trieste'ye varmış ve imperatora hizmetinden ayrılmış olduğunu tahriren bildirmiştir. Daha sonra Trieste'den Venedik'e geçmiş ve macerasını İşkodra Paşa'sı Mahmud Paşa'ya ihbâr etmek niyetiyle Kotor'a gelmiştir. Bu arada Karadağ Vladikası, Aralık ayının ilk haftalarında Viyana'dan memleketine dönmüştür. Kotor'dan İşkodra'ya gelen Kotzi, Mahmud Paşa'ya macerasını tümüyle anlatmış ve Osmanlı Devleti'ne iltica etmek istediğini beyân ve acilen İstanbul'a sevk edilmesini ricâ etmiştir. Bundan sonra Osmanlı Devleti'ne samimiyyetle hizmet edeceğini ifâde eden Kotzi, Kaptan-ı Derya Hasan Paşa ile özel olarak buluşmak ve görüşmek ve Osmanlı Devleti'ne hayırlı pekçok önemli meseleyi gündeme getirip, kendisiyle fikir alış-verişinde bulunmak arzusunda olduğunu dile getirmiştir¹².

Firârî general, görüldüğü gibi, hangi suç ve cezâ korkusundan ötürü, niçin hapse atılıp zincire vurulduğunu ve ne gibi kötü muâmelelere hangi sebeplerden dolayı marûz kaldığına dâir herhangi bir açıklık getirmemektedir. Ayrıca kendisinin devrin sadriazamına değil de, Kaptan-ı Derya Hasan Paşa'ya yönelmiş olması ilgi çekicidir. Bu, Hasan Paşa'nın devrin gerçek nüfûzlu şahsiyeti olduğu ve bu anlamdaki şöhretinin de herkesce ma'lûm olduğunun bir başka delilidir. General rütbesine erişmiş ve herhâlde yaşını-başını almış olması söz konusu olması gereken bir şahsın, hakkında bilgi vermemekle beraber, evini-barkını, ailesini, varsa çocuklarını terk ile böyle önemli bir adıma tevessül etmiş olmasının izâhı şimdilik açıktadır. Bu husûs, herhâlde bu şahsın «şahsî dosyasını» inceleyebilecek durumda olan Avusturyalı meslekdâşlarımızın katkılarıyla aydınlanabilecektir.

Kotzi'nin «Lâyiha»sı

Mart 1784'de ilticâ talebinde bulunan Kotzi'nin, bir sene kadar sonra, Zinkeisen'in kaydıyla 1785 başında Sadriazam Halil

12 BOA. HH, Nr. 1036. Bkz. Fotokopi I.

Hamid Paşa'ya sunduğu *Lâyiha*'sı, Fransızca olarak kaleme alınmış olup, tercümesi, kendisinden aynı zamanda bu *Lâyiha* hakkında tenkidî bir rapor yazması istenmiş olduğuna değineceğimiz, sabık Boğdan Voyvodası Kostantin İpsilanti tarafından yapılmıştır. Bununla beraber, *Lâyiha*'nın muhtevassından, bunun 1784 senesinde -herhâlde bu senenin sonlarına doğru- yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. *Lâyiha*, özünde, Zinkeisen'in de vurguladığı gibi, Avusturya ve Rusya'ya karşı korumanın en güvenli yolu olarak Prusya ile bir ittifâka gidilmesini öngörmekte ve general görüşleriyle Bonneval'in çizgisini takib eder görünmektedir. *Lâyiha*'da ileri sürülen fikirleri şu şekilde toplayabiliriz :

I — Avusturya ve Rusya'nın Osmanlı devleti aleyhine gelişmek amacıyla hazırlık yaptıkları ve askerî güçlerini arttırmaya gayret sarfettikleri açık bir gerçektir. Hattâ, dört sene evvel bu iki devletin hükümdârlarının buluşmaları bu kötü niyetlerinden ötürüdür¹³. İmperator, bir kaç seneden beri Osmanlı sınırlarında külliyetlü askerler bulundurmaktadır. Hattâ, Erdel'de regiment kumandanlığı yaptığı 1783 senesi baharında, savaşın çıkacağını beklemektedir. Ancak, II. Katharina, ilhâk ettiği Kırım'da önce durumunun kuvvetlendirmek, Osmanlı devletine karşı harekete geçmesine çalıştığı İran'ı «tahrik» ve akdeniz'deki, 1770 senesi örneğinde eylemlerde bulunabilmesi için gemi satın almaya çalıştığı Venedik'i «ifsâd» etmek gibi, tertiblerini olgunlaştırmak azmiyle, savaş ilânında acele etmekten kaçınmakta ve en uygun zamanı ve fırsatı beklemektedir.

II — Bu durumda, Osmanlı devletinin, böyle güçlü düşmanlarıyla baş edebilmesi için, diğer Avrupa devletleriyle «akd-ı itti-hâd ve ittifâk» husûsuna gayret sarfetmesi elzemdir. Bu anlamda, Prusya kralının ittifâk etmesini sağlamak, pek çok faydaları intac edebilir. Prusya, Avusturya ve Rusya'ya hem-hudûd olması hesabıyla, Osmanlı devleti ile, müşterek düşmanlar cebhesinde do-

13 Kotzi'nin burada sözünü ettiği, II. Katharina ve II. Joseph'in Haziran 1780'de Mohilev'deki buluşmaları ve «Grek Projesi» adıyla bilinen, Osmanlı topraklarına sahiplenme emellerinin gündeme gelip, görüşülüp, plânlarının yapıldığı hadisedir. Bu ifâdesiyle *Lâyiha*'nın 1784 senesinde kaleme alınmış olması gerektiği subût bulmaktadır. Mohilef buluşması ve Grek Projesi ayrıntısı için bkz. K. Beydilli, *Friedrich ve Osmanlılar*, s. 122-123.

de, nâdir ve tesâdüfî bir ihtimâldir. Yeni uygulamalara göre bozulan askerin peşine düşülmemekte olduğunu ve kaçan askerlerin boşalttıkları mevzileri ele geçirmekle yetinildiğinden bahseden Kotzi, bu gibi konularda ileride bilgi verebileceğini ifâde etmektedir.

IV — Rusya ile Avusturya'nın müttefikten nasıl bir harekâta kalkışabilecekleri beyânında ise şunları söylemektedir : Avusturya ordusundan ayrılmadan evvel edindiği sağlam kaynaklı bilgilere, nazaran, imperator generallerinden Lacy'yi 80 bin asker ile Belgrad ve Niş kal'alarının zabtına, general Laudon'u 50 bin asker ile Bosna ve general Udoşter'i Rus kuvvetleriyle birleşerek Hotin'e saldırmak üzere tavgifen plânlar yapmıştır. Kotzi'nin bizât kendisi ise, iltica dilekcesinde de dile getirdiği üzere, 15 bin asker ile karadağ'a sevk edilecekti. Avusturya ve Rusya'ya karşı er veya geç patlayacak bir savaşta, bu plânlara göre karşı tedbirler alınması lazım geldiği açıktır. Osmanlı askerinin islâhı için beş-altı senelik bir eğitim zamanına ihtiyâc duyan kotzi, savaştan bu süre zarfında kaçınılmasını tavsiye etmektedir. Böyle bir «Nizâm-ı cedîd», yani Avrupa tarzında eğitilmiş asker tertibine muvaffak olunur ise, devletin düşmanlarına yalnızca mukabelesi değil, hattâ galebesi dahi söz konusu olacağından emindir. Kotzi'nin dikkat çektiği önemli bir diğer husus, Osmanlı hezimetlerinde büyük bir rol oynayan, askerin sefer mevsimi nihâyetinde, yani kış aylarında savaşmamasıdır ki, bu yaz aylarında olduğu gibi, kışın da aynı şekilde askerî faaliyetlerine devam eden Avusturya ve Rusya kuvvetleri karşısında önemli bir zafiyet noktası idi. Kotzi, müstakbel savaşın kış ayları ağırlıklı geçeceğine dâir uyarılarda bulunmaktaydı.

V — Kudreti çerçevesinde Osmanlı devletine hizmet etmek istediğini beyân eden Kotzi, bu uğurda Müslüman olmayan ve *Sünnet* edilmeye razıdır. Otuz sene hizmet ettiği ve Prusya'ya karşı parlak zaferler kazandığı hâlde, imperatorun zulmüne ve haksız muâmelesine ma'rûz kaldığını dile getiren Kotzi, Yedi sene Harbleri'nde Prusya ile savaşırken, Avusturya'ya saldırmayan Osmanlı devletini övmekte ve bu gün Avusturya'nın elinde tuttuğu yerleri Osmanlı devletinin bir ihsanı olarak telâkki etmektedir. Topraklarını, Osmanlı devletinin, «kemâl-i insâf ve mürüvve-

tine», kendi öz menfaatlarını feda eden tutumuna borclu olan Avusturya'nın, teşekkür edeceğine, her türlü mel'aneti plânlanmaktan utanmayan bir tavır içinde olmasını kınamakta ve böyle bir devletten ve onun hükümdârlarından zaten başka bir şey beklenemeyeceğini dile getirmekteydi. Dolayısıyla, imparatorun hizmetini terk etmiş olmaktan, kendisini suçlu görmemekteydi. Bu doğrultuda Nemçe elçisinin yapacağı girişimlere ve kötölemelere de kulak asılmamalıydı.

Kotzi'nin «Lâyiha»sına Konstantin İpsilanti tarafından yazılan tenkidî Rapor

Kotzi'nin vermiş olduğu bu «Lâyiha» akabinde, Müslüman olduğu ve Osman adını aldığı, «Lâyiha»sı hakkında tenkidî bir rapor hazırlaması istenen sabık Bogdan Voyvoda'sı Konstantin'in, kendisinden artık «Muhtedî Osman» olarak bahsetmesinden anlaşılmaktadır. Konstantin Voyvoda'nın raporu, Kotzi'nin «Lâyiha»sını, genelde Avrupa ahvaliyle ilgili olarak verdiği bilgi ve özelden bizzât kendi şahsı açısından ele almaktadır. Önce, Kotzi'nin ileri sürdüğü Avrupa ahvâl ve dengesiyle ilgili olan mülâhazasını vârid gördüğünü beyân etmekte, fakat bununla beraber, Osmanlı devletinin içinde bulunduğu duruma, şartlarına ve mizâcına ve bazı tedbirlerin icrâsında karşılaşacağı zorluklara vâkıf olmadığını; dolayısıyla ileri sürdüğü ve kolaylıkla tatbikine inandığı pek çok şeylerin, ne kadar azim güçlülere yol açabileceğinin, hattâ tatbikinin tamamen imkân haricinde olacağını farkında olmadığını ifâde ile, bunlara karşı kendi görüşlerinin serdine başlar. Konstantin Voyvoda da, Hıristiyan devletlerle ittifâk yapılmasındaki önemli idrâk etmektedir. ve Avrupa hükümdârlarının tümünün, mülklerini muhafaza ve güvenliklerini te'min maksadıyla birbirleriyle ittifâk yaptıklarını, hattâ, «bir dakika» müttefiksiz kalmadıklarını dile getirmektedir. Ancak, bunların birbirleriyle kolaylıkla ittifâk yapmaları ve akdedilen ittifâk şartlarına riâyetsizlikleri anında, yekdiğerini tecziye edebilme imkânlarının mevcudiyetinden ve müttefikine ihânet edenin, hemen karşı tarafa geçen eski müttefikinin intikamından korkması lâzım geldiği hâlde, kendisine karşı ittifâk cephesinde yer bulabildiği; hülâsa ittifâk sistemlerinin oynaklığı ve ânın çıkarlarına göre hemen de-

tarzlarına, usûllerine, devletlerin sıralarına, hilelerine, ittifâk şartları ve esrârlarına vâkıftırlar, ki bu da onların devletlerini liyâkat ve mehâret ile idâre etmelerini sağlar.

Voyvoda da, «Muhtedî Osman kulları» gibi, tüm Avrupa devletleri içinde Osmanlı devleti ile ittifâkı «nâfi ve kâfi» olacak tek devlet olarak Prusya'yı görmektedir. Ancak, bunun da güvenilirliği şüphelidir. Geçen harb içinde (1772), bir fırsatını bulup Lehistan'ı parçalayan, bu devletin kralı değil miydi? Hepsinin huyu aynı olduğundan, Avusturya'nın da 1771'deki Osmanlı devleti ile yaptığı ittifâka rağmen ve «bir kaç bin kîseyi kaptığı hâlde» hiç bir şey yapmadığı ma'lûmdur. Bu ittifâk aleyhinde olduğunu belirten Voyvoda, bu tutumunu aksettiren üç adet tavrî vaktiyle arz etmiş olduğunu da vurgulamaktadır. Zarûretten Prusya kralı ile ittifâk yapılacak olursa, buna Fransa'nın da müdâhil ve taraf olmasını tavsiye etmektedir. Ancak, bu gibi konular ne kendisinin ne de «Osman kullarının» sözünü edemeyeceği âli konulardır. Osman'ın, bir Avusturya savaşı çıkması halinde tavsiye ettikleri, genelde Avrupa'da uzun zamandan beri müsta'mel olan şeylerdir : Askerin tehlikeye atılmaması ve uzun zaman düşmanı ta'ciz ile biktırıp-yıpratıp zayıf düşürmek, öte yandan müttefikler tedarikiyle ve akılcı diplomatik manevralarla barışın oluşmasını sağlamak. Bu ise, ancak mürettep asker ile olacak şeylerdir. Oysa İslâm askerinin eskiden beri talim ve terbiyyesiz hâli ma'lûmdur. Her ne kadar zikri, ne kendisine ne de «Osman kullarına» düşmezse de, İslâm askerinin talim ve terbiyyesi ile, düşmanları üzerine muzaffer olması, onun bir müddetten beri içine düştüğü yenilgi ve sığınlık hâlini atmasına yardımcı olacaktır. «Osman kullarının» ifâde ettiği gibi, savaş daha 5-6 sene çıkmaz ve askerinin tanzimine riâyet edilirse, bunda başarı kazanılabilir. Savaş hâli aciliyyet kesb ederse, tedbir olarak «Bosna dilâverleri»nin her cihetten takviyyesi elzendir. Nemçe imperatorunun generallerini çeşitli cephelerde vazifelendirmiş olduğu da doğru olabilir. Ancak, bu gibi şeyleri pek gizli tutarlar ve ilgili devlet adamından gayrısına pek ifşâ edilmez. «Osman kulları», gerçekten divisyon kumandanlığı ve söylediği gibi 5-6 bin kişiye zabitlik etmiş ise, harb işlerine dâir fennlere vâkıf olmalıdır. Bu hususda ise, anlaşıldığı kadarıyla, Voyvoda'nın henüz tam bir müsbet kanâatı hâsıl ol-

mamıştır ve Osman hakkında bazı tereddüdler izhâr etmektedir. Avrupa'da harb okulunu bitirmeyen ve talimhânelerde bir kaç sene talim etmeyenlere, bir kaç bin askere kumandan tayin etmediklerini vurgulayan Voyvoda, Osman'ın da böyle bir eğitimden geçmiş olması lâzım geleceğini ifâde etmektedir. Osman'ın, bir disiplin suçu veya kendi mizâcı, bazı iptilâları (içki-sefahât), «mizâc-ı hevâ»sı yüzünden ve bir cürmü olmaksızın, imperatorun hizmetini terk ve firâr etmesi uzak bir htimaldir. İsmi ve şöhreti kendisince ma'lûm değildir. «Lâyiha»sında kullandığı Fransızcasını beğenmediğini belirten Voyvoda, başka bir dile daha vâkıf olmanması hâlinde -dilekçesini İtalyanca olarak kaleme almış olduğunu herhâlde bilmemektedir-, «esâfil-i nâsden bir âdem olması lâzım gelir», yargısında bulunmaktadır. Ancak, hakkında Nemçe'den başka Fransa ve Prusya elçileri ve diğer devlet elçilerinden bilgi edinilebileceğine de işaret etmektedir. Ayrıca Osman'ın elinde olması gereken resmî belge ve evrâkının da incelenebileceğini hatırlatmaktadır. Herşeye rağmen ve «da'vasında kâzib değil ise», devlete faydalı hizmetlerde bulunabileceği kanâatini de izhâr etmektedir. Kendisinin kabul ve taltifi, diğer benzeri «nice mütefennin eşhâsa teşvik» olacağı açıktır. Bu gibi askerî fenlere vâkıf, askerlik sahasında iyi yetişmiş kimselerin, mübtela oldukları sarhoşluk ve sefahat sebebiyle, disiplin suçu işlemiş olarak, ceza ve tahkîr edilmeleri sonucunda, «me'yûsen» firâr ve en yakın komşu topraklara kaçmaları ise ma'lûmdur¹⁷.

Muhtedi Osman bey'in, «fünûn-ı harbiyye»den anlayan eski bir asker olarak, nasıl bir hizmette istihdâm olunduğu hakkında şimdilik başka bir belgeye sahib değiliz. Kendisine bir ze'âmet tahsis edildiğine dâir elimizde bir belge vardır. Buna göre, III. Selim'in tahta çıkışı senesi içinde (veya muhtemelen 1790'da) kendisine tahsis kılınan ze'âmetinin ref olunduğu, ze'âmet mahsûlâtı bekayasının ise mültezimi zimmetinde kaldığı, III. Selim'in bunun mültezimden tahsilini emrettiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber, ze'âmetinin ref'olunduğundan Osman Bey'in henüz haberi olmadığından, bu aşamada, kendisinin «şeref-i İslâm ile müşerref olduğunda» general rütbesini hâiz bir şahıs olduğu ve bu gibilere devletin «şan u şevket»inin gösterilmesinin de önemli olduğu ge-

17 T SMA, Nr. 7993. Bkz. Fotokopi II.

rekçeleri ile, ze'âmetinin tekrar kendisine bırakılması husûsu III. Selim'in tensibine arz olunmakta, ayrıca Osman Bey'in, aslında «ehl-i hüner ve şâyeste-i i'tibâr ve müsinn ü ihtiyâr» bir kimse olduğu ve ze'âmetinin «bilâ-mûcib» kesildiği belirtilmekteydi. III. Selim, «yine Osman'a tevcih oluna», Hattı ile ze'âmeti eski generalin tasarrufunda bırakmıştır¹⁸.

L Â H İ K A

«Fünûn-ı harbiyye» de mehâret sahibi, özellikle eğitilmiş subay sınıfı mensûblarının, Muhtedî Osman örneğinde olduğu üzere, herhangi bir sebepten -ki bu Osmanlı devletini pek ilgilendirmekteydi- kaçıp, gelmeleri ve kucak açılıp, hizmetlerinden medet umulması gibi, harb esiri olarak mahbus bulunanlar içinden de, bu tür vasıfları olanlardan istifade edilmesi olağandı. Buna örnek olarak, Tersâne zindanında mahbus tutulan, «Nemçe üserâsından Yüzyetmişbaşı ofiçyal ta'bir ettikleri rü'esâ-yı askeriyeden Johann Fotoşi» adlı esir hakkındaki bir kaç vesikayı değerlendirerek, bu çalışmamıza son vermek istemekteyiz. Johann Fotoşi, büyük bir ihtimâlle -genelde bu gibi hadiselerde hep olageldiği gibi- Müslüman olmaya hazır olduğunu bildirerek, zindandan böylece kurtulmayı plânlanmış olmalıdır. Bu şekilde Müslüman olacağını ihbâr ve bu hususda isrâr eden Johann'ın, Bâbîâlî'ye getirtilerek, «telkîn-i i'mân» ettirilmesi, bizzât Tersâne Emîni tarafından takrîr edilmiş ve bu Müslüman adayının, «rü'esâ-yı askeriyeden bir ofiçyal» olması hasebiyle, hakkında nasıl bir muâmele ve «i'nâyet-i şâhâne» tatbik edileceği, III. Selim'e arz ve istifsâr olunmuştur¹⁹. Avusturya ve Rusya ile bütün hızıyla devam eden savaş ve Prusya ile oluşturulmaya çalışılan ittifâk görüşmeleri yoğunluğuna ve o kadar günlük meşgale ve sayısız gâ'ileye rağmen, bu gibi cüz'i mes'elelerle işgal edilen ve normalde, bir Padişâhı, Kaimakam Paşa'sını, Bâbîâlî'sini hiç bir şekilde ilgilendirmemesi gereken bu olaya dâir yapılan yazışmalar ve ayrılan vakit, insanı şaşırtacak veya düşündürecek boyuttadır. Hükümdârın, üstelik kendisine arz olunan bu ve bunun gibi pek çok konuları hâvî va-

18 BOA. HH. Nr. 9530. Bkz. Fotokopi III.

19 BOA. HH. Nr. 55121. Bkz. Fotokopi IV.

rakalar üzerine -bizzât kendi el yazısıyla veya yazısını taklid eden husûsî kâtipleri vasıtasıyla dahi olsa- olumlu veya olumsuz birer de kararını mutazammın bir «Hattı» düşmüş -veya düşürmüş- olması, işin işgal boyutlarının korkunçluğunu göstermeye yeterlidir. İşte, III. Selim de bu konuyu kendisine ifâde eden Kaimakam Paşa takriri bâlâsına, «Müslüman edesiz. Bir az atıyye²⁰ viresin. Lâkin i'timâd olunmaz. Tersâne Emîni yanında dursun. Belki kaçmak ihtimâldir» Hattı'nı düşürmüştür²¹. Bunun üzerine Johann Bâbî-âli'ye getirilmiş, Hazinedârbaşı Ağa kullarından bir kat elbise dahi tedârik ettirilerek, Sadaret Kaimakamının huzûrunda, «kemâl-i şevk-i tâmla İslâm'a gelmiş ve Hazine Odası'nda elbise giydirilmek üzere alıkonulmuştur. Kendisinin sünnet edilip edilmediği hakkında bir kayıt düşülmemiş olmakla beraber, onun da Kotzi gibi atığı adının neticesine katlanmış olduğu kesindir! Johann -hangi ismi aldığı bilemiyoruz-, «rü'esâ-yı askeriyeden» olmasından ötürü, Tersâne Emîni dâ'iresinde istihdâm edilmesi düşünülmüşse de, oradaki sâir hizmetkâr arasında yer alması ve o gürûha katılması söz konusu olacağından, bu kendisinin «şevkine fütûr» getirebilecek, dolayısıyla moralini bozabilecek bir uygulama olarak algılanmıştır. Ayrıca, kendisinin genç bir delikanlı («hadîsü's-sinn») ve güzel yüzlü («sabi hü'l-vech») bir şahıs olması cihetiyle, Enderûn-ı Hümâyûn'a alınması pek uygun düşeceği, bu gibilerin ise Enderûn'a alınmalarının örneklerinin de mevcûd olduğu, Kaimakam Paşa tarafından Padişâh'a arz edilmiştir. Tekrar bu mes'eleye zaman ayrılmak mecburiyyetinde kalan III. Selim, Kaimakam Paşa'nın bu takrîrine, «esbâb da düzüp, Silâhdâr Ağa'ya gönderesin. Galata Sarayı'na gönderirdim. Okuma-yazma öğrensin, sonra alırım Enderûn'a» Hattı ile kararını bildirmiştir²².

Ancak, Galata Sarayı'nın «keyfiyeti», yani içinde bulunduğu perişan durumu ma'lûm olduğundan, henüz yeni Müslüman olmuş olan Johann'ın, daha «İslâm'da mustakarr olmadan» ve Müslüman oluşunun bu ilk günlerinde, «şevk ü hâhişine fütûr irâsı»

20 «Kisve behâ» adıyla da bilinen bu «atıyye» zamana ve ihtida edene göre değişebilmektedir. Örneklemler için bkz. BOA. HH. Nr. 25855, 12316, Cevdet Dahiliye, Nr. 8824, 6757.

21 BOA. HH. Nr. 55121.

22 BOA. HH. Nr. 55125. Bkz. Fotokopi V.

ettirecek ve pişmanlık duymasına yol açabilecek mekân ve çevrelerden uzak tutulmasına özen gösterilmek istenmiş, hattâ Galata Sarayı'na tahammül edemeyip, çevredeki Frenklere sığınmak üzere firâr edebileceği dahi bir ihtimâl olarak mümkün görülmüştür. Bu yüzden konu tekrar, uğraşacak başka bir işi olmadığı anlaşılan III. Selim'e arzolanmıştır! Bu önemli konuyu tekrar ele alan Pa-dişâh, bu sefer, «şimdilik senin yanında yahûd ricâle viresin. Eyu bakasun. Müslümanlığı mücerreb olup, Türkçe öğrendikten sonra Enderûn'a alıverim», Hattı ile Kaimakam Paşa'ya nihâî emrini itâ ederek, mes'eleyi çözüme kavuşturmuştur²³.

Karlo de Kotzi'nin ilticâ dilekçesi (Per Memoria).

Devletlü Kapudân-ı Deryâ Hasan Paşa Hazretlerine Kavalir Karlo de Koç nâm Nemçelünün Arnavudluk Üsküdar'ından* gönderdiği takririn tercümesidir. Fî, 16. R. 1198 (8. 3. 1784).

Ben fi'l-asl Beç şehrinde Nemçelü olup, adıma Karlo de Koç derler. Hanedanım be-gâyet kadim olup, Nemçe imperatorunun asilzâde kavalirlerindenim. Askerî tâ'fesinden olup, otuzbir sene mıkdârı zemân Nemçe devletine hizmet ettim. Gençliğimde Prusyalu ile yedi sene mütamâdî muhârebede Nemçe devletine azim ve cesim hizmetler vücûda getirdim. Bundan akdem Maten nâm mahalde Prusyalu üzerine vaki' olan galebe-i uzmâ benim emeğim ve tedbirimin semeresidir. Beş sene mıkdârı zemân Baş Recimendin Koloneli ve kumandanı olduğumdan başka, Prusyalu ile olan muhârebe-i âhirede nice regimendlere başbuğ olup, Nemçe askerinin Brigadir generali rütbesiyle hizmet ettim. Bundan beş sene mukaddem Prusyalu üzerine bir günde iki def'a gâlib geldiğimden başka, ol tarihte bir kaç gün mürûrunda yeni gâlib gelip, Prusyaludan kesirü'l-mıkdâr münhezimen helâk olmuşdu. Bu vechile Nemçe diyârında, belki bi'l-cümle Avrupa'da azim nâm ü iştihâr kesb etmişimdir. Lakin, baht-ı siyâhımdan nâşi bu güne yararlık ve hizmetlerim mükâfâtıçün hakkımda kemâl-i unî ile mu'amele ve fart-ı küfrân ile mukâbele olundu. Zirâ, hâlâ Nemçe imperatorunun anası Maria Tereza'nın vefâtından sonra azim

23 BOA. HH. Nr. 57426. Bkz. Fotokopi VI.

* İşkodra

gadr ü cefâ gördüm. Hakkıma müzevver bir iftira isnâdıyla üç ay kadar zencirlerde idim. Hattâ, hakkıma olan bu makûle gadrın bekâ-yı zikriçün zencirlerimi hâlâ yanımda ayırmam. Ol sebebdan iki senedir devlet-i aliyye-i Osmanıyye'nin himayesine ilticâya karar verip, iş bu kararım fi'le getürmeğe hemân fırsat gözetmekte idim. Bu niyyette iken, geçen Teşrin-i evvelde Erdel Kumandanı tarafından da'vet olunmuşdum. Kumandan-ı mersûm ile bade'l-mülâkât, imperator tarafından med'uvven isti'câl üzre Beç şehrine gitmelisin. Şehr-i mezbûre vardığınızda me'mûriyyetin ne ise imperator kendisi sana söyler, deyu haber verdi. Ba'zı mevsûkû'l-kelam dostlardan keyfiyyeti hufyeten tecessüs ettiğimde, Nemçe imperatorunun, beni iki nefer oficyal ile ma'ân Karadağlılara göndermek irâdesinde olduğuna ve Karadağ Hâkimi Beç şehrinde meks üzere bulunup, şehr-i mezbûre benim vürûduma muntazır olduğuna ve devlet-i aliyye ile muhârebeye bade'l-ibtidâr Arnavutluk'a istilâ kaydıyla Karadağlılara munzam ve mülhak olmak üzere imperatorun takriben on-onbeşbin nefer mıkdarı asker göndermek niyyetinde olduğuna vukûf tahsîl etmişimdir. Me'mûriyyetimin ne ise merdâne te'diye ve itmâm ider isem menâfi'-i kesire göreceğimi kumandan-ı mersûm imperator tarafından olarak va'd etmiş idi. Ben dahi, Beç şehrinde azimete ucâleten tedârükümü görüp, ve rû-be râh olup, Budin'e vardığımda Beç'e gider yoldan sapup, geçe gündüz menzil ile Trieste'ye vardım ve imperatora hidmetinden münfek olduğumu yazdım. Ba'dehû Trieste'den Venedik'e varup, mâcerâyı meşhûr-ı âfâk olan Üsküdar Paşası Mahmud Paşa'ya ihbâr niyyetiyle Kotor'a geldiğimde, mersûm Karadağ Hâkimi geçen Kanûn-ı evvelin evâ'ilinde Beç'den mufârakat ve galiba emvâl ü nukûduyla memlû kebîr sanduk ve sepetler ile Karadağ'a avdet ettiğini Kotor zabıtından ve sâ'irlerden haber aldım. Kotor'dan Üsküdar'a vüsûlümde Paşa-yı müşârünileyh hazretlerine mâcerâyı tamamca beyân eylediğimden sonra, Kostantiniyye'de taraf-ı devletinize beni kemâl-i isti'câl ile insâl ü isâl eylemesini mezîd ilhân ile tazarru' ve niyâz eyledim. İlâ-ahiri'n-nefs devlet-i aliyye'nin hidmetlerinde olmak niyyet-i samimesinde olduğumdan cenâb-ı devletiniz ile tenhâca mülâkât ve mükâleme birle, devlet-i aliyye'ye hayırlı nice mesâlih-i uzmanın mufâvazası arzusundayım. Fî, 24 Kanûn-ı sâni, der-belde-i Üsküdar.

Mahall-i imzâ
Kavalir de Koç
Kolonel

Karlo de Kotzi'nin «Layiha»sı

Bir müddetten beru devlet-i aliyye hakkında Nemçe ve Rusya'nın ağız-ı fâsideleri ve muktezâ-yı vakt ü hâl muhâtarât-ı mütenevvi'ası melhûz olan efkâr-ı mazarrat-âsârlarına mukâbele zımnında cây-gîr-i âcizânem olan vesâ'il-i lâyika, kemâl-i huzû' ve meskenet ile beyân olunur: Devlet-i aliyye'ye vücûh-i mütenevvi'a ile Rusya ve Nemçe'nin kasd-ı muvahhişleri ve isâl-ı mazarrat-ı azîme ile teksîr-i kuvvet ve tevsî-i esbâb-ı miknet da'iyyesinde oldukları kazâyâ-yı müsellimeden olup, dört sene mukaddem Çâsârın Rusya Çariçesiyle mülâkatı, hasseten bu niyyet-i fâsideye mebnî bir şey idüğü muhakkaktır. Devlet-i kavî-i şevketin hudûdunda bir kaç seneden berü Çâsârın hadd-ı tasavvûrdan efzûn teksîr-i sınıf-ı harbiyye ve tertîb-i levâzımât-ı seferriyyede bir mertebe sa'y ü dikkati, fikr-i mezkûrun tahkîkine delîl-i vâfidir. Hattâ, Erdel cânibinde olan me'mûriyyetimden müfârekat ve mübâ'ade-tim târihi olan onüç ay mukaddem, bilâ-iştibâh evvel-bahârda muhâsamaya ibtidâr olunacağı amme-i nâsın meczûmu iken, ile'l-ân sebep-i te'hîri meçhûlümdür. Lâkin, zann-ı âcizâneme göre, Rusya'nın Kırım'da te'sîs-i bünyâd-ı tasarruf etmek ve Venedik cümhûrunu celb ve tavâ'if-i Acemi dahi tahrîk ü ifsâd etmek misüllü mukaddemât-ı fâsideleri ba'de't-tertîb, her cânibden hücumla esbâb-ı suhûleti tehiyye birle, müterassıd-ı vakt-i fırsat oldukları zâhirdir. Bu sûretde devlet-i aliyye'nin dahi, bu güne a'dâ-yı kavîyyeye bezl-i vüs'ü kudret ve mücleden evvel Avrupa'nın düvel-i sâ'iresiyle akd-ı ittihâd ve ittifâk husûsuna sarf-ı himmet eylemesi vâcibdir. Prusya kralının ittifâkı, nice fevâ'id ü menâfi'i müntic olabilir ki, gerek memâlik-i mahrûsa ve gerek Prusya ülkesi mevki'leri, cânîbeynin a'dâsıyla hem-hudûd olduğuna binâen, muktezâ-yı mesâlih-i mülkiyyeleri bi't-tabi' muvâfık olması, ittifâk husûsunu teshîle mevâdd-ı kâfidir. Rusya ve Nemçe'nin yevmen-fe yevmen tezâ'id-i miknet ve kudretleri, Prusya kralının kemâl-i havf ü endişeyi mûris ve Avusturya tâcını tezyîn eden cevâhir-i azîzeden ma'dûd Silezya gibi bir memleketi Prusya kralı gasb ettikten sonra, devleteyn-i mezkûreteyn beyninde emniyyet ihtimâli değil, ale-d-devâm husûmet-i kavîyyeleri mukarrer iken, kral-i mûmâileyhin celb ü cezbi bir emr-i müşkildir. Bu ittifâktan melhûz olan menâfi'in istihsâli zımnında, Avrupa kralları beyninde

mer'î ve mu'tâd olduğu üzere, devlet-i aliyye ve Prusya kralı, memâlikinin sıyânet ü muhâfazasında, cânibeynin zimân ü kefâletini mü'ekkid ahd ü lâyıkanın bast ü temhîdi, ehemmi mehâmmdan görünür. Bundan kat'-ı nazar Françe kralı ve müddet-i medideden berü Françe devleti ile rabıta-i külliyyesi der-kâr olan İsveç kralı cezb olunup, devleteyn-i mezbûreteyn ile revâbit-ı vifâk ve ittihâdın gereği gibi te'kidi müvesser olsa, zıkr olunan düvel-i erba'nın ittifâkı, menâfi'-i kesireyi müntic ve taraf-ı âhârın hiyel ü tasannû'atına mukabil olabilür idi. Hülâsa, bir kaç sene mukaddem Françe ve Rusya ve İsveç ve hemen cemi' Alaman ülkesinin ümerâ ve hükümdârlarıyla müttetik, nemçe Çâsârı gibi kavî bir düşmen ile muta'âkiben yedi sene zarfında, ba'de'l-muhâsama, mülkünden bir hatve yeri veremeyüp, cümleye mukavemet edebilmiş Prusya kralının ittifâkından, devlet-i aliyye'ye melhûz olan fevâ'id-i külliyye vâreste-i kayd ü beyândır. Kaldı ki, Prusya kralı mukaddemâ üzerine hücum eden cemi' Avrupa düveliyle muhârebeye mecbûriyyeti esnâda isti'ânet etmiş iken, devlet-i aliyye kendüyü fedâ ve i'ânetden ictinâb etti, deyû, kral-ı mûmâileyh matlûb olan ittifâk husûsunda nev'imâ izhâr-ı tereddüd eder ise, devlet-i aliyye yine zıkr olunan tavr-ı merdâne ve insâfânesiyle kral-ı mûmâileyhi ilzâm edebilür ki, ahd ü peymânında sebât ü metâneti cemi' menâfi'ine tercih ve ekseriyâ mesâlih-i mülkiyyesini fedâ etmek derecesinde, ri'âyet-i uhûdu eazz ü tedâbîrden add eden saltanat-ı İslâmiyye'yi hulûs u safveti ve insâf ü mürüvveti bedidâr bir devlet-i celilü'l-metânetin ittifâk ve ittihâdına ri'âyet eyledikde, kemâl-i itminân-ı bâl ile her bâbda nâ'il-i fevâ'id-i emniyyet olacağını, devlet-i aliyye'nin etvâr-ı sâbıka-ı mürüvvetânesinden istidlâl edebilür. İle'l-ân mütâla'a-i âcizânem, Avrupa krallarıyla ittifâkın derece-i vücûbda idiğini beyân zımnında olup ba'dezîn Çâsârın hiyel ü tasannû'at-ı harbiyyesine mukâbele vü mukavemet ve bi-inâyeti'l-lah-ı te'âlâ zafer ü nusret-i kâbilesinin esbâb ü vesâ'il-i hayriyyesine mütedâ'irdir. İdâre-i asâkire müte'ayyin bir Serdâr-ı sâhib-i iktidârın akdem-i tedâbîr ve ehemmi himem-i isâbet-pezîri, hasmının hâline gereği (gibi) vâkîf ve za'af u kudreti hâlâtına ârif olarak, her hâlde esbâb-ı kuvvetinden ictinâb ve âsâr- za'afından menâfi'-i muhtelifeyi isticlâb edüp, ale'd-devâm hasmının hâhişger olduğu sûretten mübâ'adet ve her hâlde düşmeni ictinâb eylediği hâline mecbûr kalmak zımnında

bezi-i mâ-hasal-ı miknet eylemek, kavâ'id-i kazâyâ-yı müsellime-i harbiyye vü cidâl olmak üzere, icrâ-yı fûnûn-ı harbiyyede nâm-dâr olan cemî' seraskerân beyninden müsellemdir. Bu takdîrce, Çâsârın za'af ü kudreti neye mevkûf idiğini beyân, vâcibe-i sadâkatıdır. Evvelâ, kuvvet ü mikneti, piyâde askerinin nizâm ve intizâmından olduğu zâhirdir ki, Prusya kralının asker-i bî-hemtâsından mâ'adâ cemî' Avrupa ümerâsının askerine fâ'ikdir. Kezâlik, topları musanna' ve topçuları be-gâyet müte'allim ve hemân bi'l-cümle Avrupa topçularından ercehdir. Sefer ve hazarda ancak, umûr-ı askeriyede mesârifi diriğ etmediğine binâen, terfih-i hâlleri husûslarına sarf-ı himmet etdiğinden mâ'adâ, her sene ta'lîmgâhlar tertib ve Prusya kralına takliden, sadece Kolonel rütbesiyle recimendlere dâhil olup, ta'lîl ü ta'allüm esnâsında derkâr olan cemî' mihen ü meşakkı irtikâbdan ictinâb etmez. Nemçe milleti ale'l-umûm mevtten tehâşi etmez ve gayret ü metâneti müsellemler bir kavimdir. Lâkin, mihnet ü meşakkati tahammül etmediğinden mâ'adâ, havâyic-i yevmiyyede mecbûr olur ise, zahmet-keş olmak ihtirâzı ile esnâ-yı seferde dâimâ muztarıdır. İklim tebdiline veyahûd me'lûf olduğu etvâr-ı sâ'iresini tagyîre mecbûr olur ise, ille-i mütenevvi'aya ibtilâsı derkârdır ve bu kazıyyenin emsâl-i kesîre ile isbâtı mümkündür. Çâsârın Prusya kralı ile vâki muhârebe-i âhiresinde, Moravya memâlikinde çarhacılık hizmetine me'mûr olduğum asker, kırkikibin neferden mürettep olup, me'lûf oldukları âb ü hevâ ile vatan-ı asliyyelerinden dûr olduklarına binâen, tabûr-ı mezkûrdan yirmiikibinden mütecâviz neferât ile hastahâneler memlû idi. Şimdilik Çâsârın sefer esnâsında i'mâl etmek niyetinde olduğu hiyel ü desâyisi, devlet-i aliyye'nin seraskeri tarafından icrâsı lâzım gelen tedâbir-i hasenenin zikr ü beyânı iktizâ eder. Cünûd-ı İslâmiyyenin adem-i intizâmına ve Nemçelünün râbıtâ-i fi'llerine istinâden, Nemçe Çâsârı, ehl-i İslâmı bir ân-evvel muhârebât-ı müta'âkıbeye teşvîk fikrinde olmağla, devlet-i aliyye seraskeri mümkün mertebe ma'rekât-ı müsta'celeden ictinâb birle, ikide birde tebdil-i mekân sûretinde tarîk-i muhtelifeye izhâr-ı meyl ü râğbet ve yine terk olunan mahalle avdet ve tebdil-i mekân ve gasb-ı zehâyir ü levâzımât misillü harekât-ı mütenevvi'a ile ta'ciz ve tedâbir-i lâyika ile tazyîk olunur ise, iki sene zarfında bilâ-muhârebe Nemçe askerinin külliyyen perişân olacağı meczûm-ı çâkerânemdir. Ma'hezâ, muktezâ-yı vakt ü hâle göre hareket ve me-

hâzîr ü menâfi'-i, mizân-ı akl ile bâde't-tedkîk rû-nümâ olan fırsatı dahi fevt etmemek, bir âkil seraskerin kârıdır. Bir muntazam asker, müteferrik ve perişân olur ise, nizâm ve hey'et-i asliyyesine i'âdesi emr-i müte'assir olduğunu îrâd ederler ise, bu ma'nâyâ cevâb-ı çâkerî budur ki, bir nizâmsız askerin muntazam askere gâlib gelmesi emr-i mümteni' değil ise dahi, ihtimâli nâdir, ârızât-ı müte'assire kabilinden idiği âşikârdır ve bir askerin mağlûbiyyeti zühûrunda der-akab tanzîm-i ahvâline dâ'ir tedâbirin icrâsı, seraskerin vazifesi olduğu gibi, hengâm-ı galebede dahi firâr üzere olan düşmeni ta'kîb, bu vakitlerde gayr-i mu'tâd olup, mevdân-ı ma'rekeyi zabt etmekle kanâ'at ve firârilere ruhsat verilmesi, hemân kavâ'id-i mer'iyye mesâbesindedir. Kazâyâ-yı mezbûrenin beyânı, bi'n-nefs bulunduğum emsâl-i kesîre ile mümkün idiği, şimdilik gerek emsâl-i mezkûre ve gerek inhâsı vâcib, nice mevâdd-ı nâfi'a vakt-i âhara ta'lik olunup, devlet-i aliyye ile muhârebe lâzım gelür ise, Rusyalu ve Nemçe beyninde bi'l-ittifâk tertîb olunan vechile musammem harekâtları beyân olunur. Me'mûriyyet-i sâbıkadan mübâ'adetim vukû'undan evvel isticlâb eylediğim havâdis, ahadd-ı nâsdan olmayup, umûr-ı mezkûreye mahrem, kâr-azmûde ve i'timâde şâyeste ba'zı zevâtdan tahkik etmişim ki, Nemçe Çâsârı bi'n-nefs Lasi* nâm general maiyyetine alup, seksenbin kadar bir tabûr ile Belgrad ve Niş kal'alarını istilâ dâ'iyyesinde olup, Laudon** nâm ceneralin ellibin asker ile Bosna üzerine gitmesi tasmiin, ve nâm cenerali dahi Rusya askerine mülhak olarak bi'l-ittifâk Hotin kal'ası üzerine tertîb ve tahmîl eylemiş idi. Ve isyân üzere olan Karadağluya onbeşbin nefer ile bu bendelerini irsâl etmek fikrinde olduğunu bir şahs-ı vâcibü'l-i'timâddan tashîh etmiş idim. Rusya ve Nemçelü 'âcilen ve âcilen bi'l-ittifâk devlet-i aliyye ile muhârebeleri her ne vakt vukû' bulur ise, hemân tertibât-ı mezkûreye mümâsil harekâta ibtidâr edecekleri muhakkaktır. Devlet-i aliyye askerinin tanzîmine dâ'ir mülâhazât-ı acizânemin icrâsı, akall-i kalîl beş-altı seneye tevakkuf etmekle, ol vakte değin seferin te'hîri, cenâb-ı Hakk'dan mütemennâdır. Şimdilik mülâhazât-ı âcizânem ucâleten a'dâ tarafın-

* Franz Moritz Graf von Lacy (Lasch), 1725-1801, Avusturyalı marşal.

** Gideon Ernst Freiherr von Laudon (Loudon), 1717 - 1790, Avusturyalı marşal.

dan bir gûna hamle ihtimâline mebnî olup, kaldı ki, bundan böyle nizâm-ı cedîde dâ'ir irâd olunacak tertibât-ı haseneye muvâfakat olunur ise, devlet-i aliyye'nin an-karîb husemâsının kuvvetine mukâbele değil, gereği gibi galebe ve mazarrâtı meczûmdur. Çâsârın harekâtına dâ'ir ilmi lâzım gelen mevâddan biri dahi budur ki, ehl-i İslâm askerinin mevsim-i şitâda muhârebeye adem-i ülfetine ve burûdet-i iklim takrîbi, kendi askerinin imtizâcına binâen her ne vakt hareket edilecek ise, eyyâm-ı şitâda hücumu tercih eylemesi musammem idi. İle'l-ebed devlet-i aliyye ile Prusya kralı beyninde ittifâk mukaddemâtı serd olunduğu mechûl-i çâkeridir. Şimdiye dek şürû' olunmamış ise, bu bâbda devlet-i aliyye'ye hizmet etmek me'mûlündeyim. Vüs'-i âcizânemde olan hidemâtda istihdâm zımında, hitân misillü levâzım-ı şer'iyye icrâsıyla şeref-i İslâmın tekmil ve her dürlü mâni' ve mezâhim ber-teraf olup, medâr-ı takviyyet ve i'tibâr olunacak bir rütbe ihsânıyla ta'yîn-i me'mûriyyetime inâyet buyurulması mutazarri'dır. Ve Nemçe elçisinin türrehât ü erâcifine i'tibâr olunmayacağı me'mûl-i âcizânemdir ki, bu kullarının bir dürlü kabahati yokdur. Ancak, şefkati ma'lûm olan şevketlü, mehâbetlü, adâletlü pâdişâh-ı âlempenâh efendimizin sâye-i mülûkânelerine ilticâ için, hademesinin kadrini bilmez Çâsâr-ı bed-tebâr gibi bir zâlimin hizmetini terk ile kendüme mücânebet eylemekde hakkım zâhir olur ki, Nemçe Çâsârı muztarib olduğu esnâlarda devlet-i aliyye, kemâl-i insâf ve mürüvveti hasebiyle mesâlih-i mülkiyyesini dahi fedâ ederek, kendüyü tatmîn ü te'mîn etmesine, imzihlâli meczûm ve el'ân mübâhî olduğu tâc ü miknet, heman devlet-i aliyyenin ihsânı mesâbesinde idiği bi'l-cümle Avrupa'nın ma'lûmu iken, hakk-ı levâzım-ı teşekkür bedeli, enva'-ı mel'anet icrâsından hayâ etmeyen şahs-ı bî-insâf, kulları gibi abd-i âciz hakkında ne gûne gadr u zulm ettiği istidlâl olunur. Bu kulları, sigar sinnimden berü Nemçe devletine otuz sene hizmet etdim. Prusya kralı ile vaki' muharâbesinde, ikiyüz topla onsekizbin (asker) ve dokuz ceneralin esir olup, Nemçe devletinin yüz seneden berü ancak Mahen nâm mahalde nâ'il olduğu galebe-i kâmile, bu kullarının tedbiri ile müyesser olduğu umûmen meşhûddur.

Karlo de Kotzi'nin bu «Lâyiha»sına sâbık Boğdan Voyvodası Kostantin tarafından yazılan tenkidî Rapor.

İş bu takrîr meâlî cerh ü ta'dil olunarak tebyîz olunması, sâbıkâ Boğdan Voyvodası Kostantin Voyvoda'ya emr ü fermân buyurulduğuna binâen, Voyvoda-i mümûileyhin takdim eylediği takrîridir

Bu def'a Osman isminde mühtedî kullarının bir kıt'a mufassal takrîri, emr buyurulduğu vech üzere terceme ettirilip, ehniyye-i ilhâm-ı Rabbânî olan zamîr-i münîr-i veliü'n-ni'amîde, hakâyık-ı ahvâl-i âlem rûşen ve hüveydâ olmağla mefhûm-ı varakaya dâ'ir mülâhazât-ı çâkerânem ilâvesiyle, her ne kadar abes kabilinden ise de, mücerred emr ü fermân-ı veliü'n-ni'amîye imtisâlen, şu'ûr-i pür-fütûr-ı âcizânemin tehammülü derecesinde, mütâla'a olunan mevâddın takdimine cesâret olundu. Şahs-ı merkûmun mülâhazât-ı vârid ve lâkin devlet-i aliyye-i ebed-müddetin nezâket-mizâc-ı şeref-îmtizâc-ı ve ba'zı tedâbirin icrâsında derkâr olan mezâhir-i lâzime külliyyen mechûlû olmağla, emr-i eshel olmak üzere ibrâz eylediği mevâddın ba'zısı mümteniü'l-husûl ve ekserisinin icrâsı zımında lâzım gelen mukaddemât, nice su'ûbeti müstevcib ve belki dâ'ire-i imkândan hâricdir. Evvelâ, düvel-i nasârâ ile ittifâk mâddesi vâkı'â ehemmi mehâmmdan olmağla, Avrupa krallarının cümlesi muhâfaza-i mülk ü millet ve istihsâl-i esbâb-ı emniyyet zımında ittifâk husûsunu, akdem-i tedâbir-i mülkiyyeden add etmeleriyle, bilâ-müttefik bir dakîka kalmazlar. Ve lâkin Avrupa krallarında nev'imâ mürâ'âtî müstelzim olan kavâ'id-i muvâzeneden başka beynlerinde ittifâk husûsunu teshîle ve müttefikleri sıyânet ve naks-ı ahd ederler ise, ahz-ı intikâma vesâ'il-i kesîreleri derkâr olmağla, ekseriyâ ittifâk husûsunda kesb-i menâfi' ederler. Farazâ, Prusya kralı, İsveç kralı ile müttefik oldukda, bir gûna hîle ile müttefikini fedâ eder ise, İsveç kralı der-akab Prusya kralının hilâfında olan bir kaç Nemçe ümerâsıyla ittifâk ve alenen muhârebe etmez ise, Prusya kralının hilâf-ı marzîsi olan nice mevâdd-ı cesîmenin icrâsında merkûmuna vesile-i takviyyet olur. Mevâdd-ı merkûmenin tafsili muhâl kabilindendir ki, karâbet ve ihtilâtları ve ba'zı sagîr eyâletlerin intikâlleri ve bunlara dâ'ir olan şürût u uhûda zimân ü kefâletleri ve bâ-husûs cümlesi millet-i vâ-

hide mesâbesinde olmalarıyla, birbirlerinin semtinde olan ümerâ ve ricâli ve neferât-ı askeri taraflarına celb etmekle, kemâl-i suhûlet ile ahz-ı intikâm edegeldiklerine mu'temed olduklarından başka, televvün ve tegayyür beynlerinde mu'tâd ve bir sene zarfında iki def'a müttelik tebdili mesbûk olduğundan nâşi birbirlerinden nev'imâ ihtirâz ve mürâ'ât-ı şürût sûretini iltizâm ederler. Kaldı ki, devlet-i aliyye-i ebed-müddetin cemî' umûr-ı mülkiyyesi ahkâm-ı şeri'ât-ı garrâya mebnî olduğundan nâşi, muktezâ-yı şân ü şevketi olan sebat ü metânetine mugayir tegayyür ü televvünü ve efrenc tâ'ifesine müteakabile zımnında me'lûf oldukları hiyel-i mütenevvi'ayı ma'âz-Allahü-te'âlâ irtikâb etmek ihtimâli olmaz ve ikide birde müttelik tahrikiyle muhârebe gâ'ilesini iltizâm eylemez. İstisnâ sûretlerini mübeyyin sürût-ı mahsûsa ile akd olunan ittifâk eder ise, müttelik ikide birde hîleye mebnî tekâlif-i yevmiyyesi bir düşmen gâ'ilesi kadar bâ'is-i ihtilâl olur. Bundan mâ'adâ Avrupa krallarının bu makûle umûr-ı mülkiyyeye me'mûr olan müsinn ve kâr-azmûde vükelâ-yı devlet, otuz-kırk sene müteâkıben şirâze-i dekâyık-ı esrâra vâkıf olmalarıyla, hem esrâr-ı devlet mektûm kalur ve hem sinin-i kesireden berü tevagguları hasebiyle gereği gibi kesb-i tefennün edüp, gerek mütteliklerinin ve gerek husamânın mizâclarını ve cemî' hiyel ü sanâyi'lerini bilüp, muktezâ-yı vakt ü hâl ve her birinin mizâcına ve etvâr-ı sâbıkasına muvâfık olan vechile mu'âmeleye kesb-i liyâkat ve mahâret ederler. Mevâni'-i mezkûreden başka, hadd-i ta'rifden efzûn me-hâzîr-i mütenevvi'a derkâr iken, henüz cemî' Avrupa krallarından devlet-i aliyye'ye ittifâkı nâfi' ve belki kâfi' olan vâkı'â Prusya kralıdır. Sinin-i sâbıkada Françe devleti iki def'a hilesi belâsına ducâr olmağla, kırkar bin askerinin memâlik-i a'dâda izmihlâlini müşâhede edeliden berü ittifâkına meyl ü rağbet etmez iken, devlet-i aliyye yalnız Prusya kralına teveccühle i'timâd edebilür ki, gerek kable'l-muhârebe ve gerek esnâ-yı muhârebede Leh'in bir kıt'ası ve yahûd bu misillü bir nev' menfa'at için derakab müttelikini fedâ ve taraf-ı husamâya meylî gün gibi zâhirdir. Emsâl-i sâ'ireyi tezkîre hâcet kalmaksızın, devlet-i aliyye-i ebed-müddet sefer esnâsında, havene-i devletten ba'zı eşhâs-ı habîsenin teşvîkine binâen, Nemçelü ile ma'hûd ittifâkı tertîb ve bu kullarını dahi istintâk buyurdıklarında, zerre kadar ümîd-i menfa'at olmayup, mazarrât-ı azîmesinden bahs ile takdîme cesâret

eylediğim üç kit'a mufassal takrirler mevcûd olmak gerekir. Üç-dört mâh mürûrunda Nemçe Çâsârı bir kaç bin kise akça almış iken, Prusya kralı ile bi'l-ittifâk Leh'i taksim ve devlet-i aliyye'ye etdiği evzâ'-ı hıyânet-âmiz hadd-ı tavsîfiden hâricdir. Kaldı ki, devlet-i aliyye'nin bu hilâlde külliyyen müttefik ve hayrhândan âri ve Prusya kralının dahi cânib-i husamâya meyl etmesi mahall-i mülâhaza olmağla, bu dahi i'lâcı ve mütâla'ası akdem tedâbir-i evliyâ-yı ni'amî idiğü meczûm-ı çâkeridir. Kaldı ki, gerek Felemenk münâza'âtı ve gerek Avrupa'nın kavâ'id-i muvâzenesi vikâyesiyle, Nemçe ve Rusya tasallûtuna mukabele zımında France ve İsveç kralları, Felemenk ile ittifâk ve Prusya kralından istih-sâl-i emniyyet ile taraflarına celb ederler ise, belki a'dâya mucib-i gâ'ile olur. Uhûd ü ittifâka hâcet kalmaksızın düvel-i mezkûre ile dostâne muhârebe ve muktezâ-yı vakt ü hâl, mu'âmele-i hakîmâne ile imrâr-ı vakt eylemek mümkündür. Ammâ, zarûri Prusya kralı ile akd-i şürût-ı ittifâk lâzım gelür ise, lâ-mehâle France kralı dâhil-i uhûd-ı ittifâk olmak şartıyla yine vâsitasıyla tanzîmi ehven-i eşerreyn kabilinden olmak üzere devlet-i aliyye mütâla'a edebilür ve illâ Osman kulları ve bu kulları gibi âhar-ı nâsin değil, belki bir kimesnenin tefevvühe cesâret edebileceği mevâddan değildir. Ve Nemçe seferi tahakkuk bulur ise, mizâclarına vukûf idi'âsıyla irâd eylediği tedâbir, vâkı'â Avrupa'da sinîn-i kesireden berü iltizâm eyledikleri tavr-ı muhârebedir ki, askerlerini muhâfaza ve mürûr-ı eyyâm ile a'dâyı ta'ciz ve bir taraftan müttefikleri vâsitasıyla i'mâl-i sanâyi'-i akliyye ederek alâ-kadîrül'imkân maslahat-ı sulha nizâm verirler. Tavr-ı mezkûr ancak mürettep asker ile olur ve mâ-takaddümden berü asâkir-i İslâmiyye'nin hilâf-ı mizâcıdır. Mâdde-i merkûme, Osman'ın ve bu kullarının bileceği mevâddan değildir ve lâkin, zann-ı âcizâneme göre, asâkir-i İslâmiyye her ne cânibden olur ise, bir taraftan külliyyetlü tertîb ile hücum ve i'nâyet-i bâri ile kalîl ü kesîr bir sûret-i feth ü nusrete muhtâcdır ki, celâdet-i kadîme i'âdesiyle kulûb-ı muvahhidîne şevk-i cedîd zuhûr etdiği birle, cemî' asâkir-i İslâmiyye bir müddetden berü izhâr eyledikleri sûret-i tevahhuşu kabz-ı kudret-i Rabbânî ile terk eyleyeler. Osman kullarının istid'âsı gibi cenâb-ı Hakk gâ'ile-i muharebeyi beş-altı sene te'hîr eyleye ki, umûr-ı seferriyenin tanzîmi müyesser ola ve lâkin muktezâ-yı hikmet-i ezeliyye zarûri lâzım gelür ise. Bosna dilâvelerine gereği gibi tak-

viyyet ve mâlen ve bedenen ol havâliye der-cenk-i evvel bezl-i himmet olunur ise, bâb-ı nusretin ol cânibden fethi inşâ-Allahü-te'âlâ vücûhla me'mûldür. Nemçe Çâsârının tertib-i asker ve ta'yîn-i ceneral ve tahsis-i mahal misillü havâdisi karâ'in-i akliyye makûlesinden idüğü zâhirdir ki, henüz i'lân-ı muhârebeden sonra dahi Avrupa kralları muktezâ-yı vakt ü hâle göre tertib edecekleri umûr-ı seferiyyeyi müdebbir umûrları olan zevâtdan başka ferd-i vâhidi mahrem etmezler ve kendüden bahs ile hidemât-ı sâbıkası ta'dâdında, eğer hilâfı olmayup, hakikatde beş-altıbin nefere zâbitlik etmiş âdem ise, umûr-ı seferiyyeye dâ'ir fünûn-ı hendeseye vukûfu lâzım gelür. Zirâ, sanâyi'-i harbiyye mektebinde ve ta'lim-hânelerde bir kaç sene ikâmet ve fünûn-ı lâzımevi tahsil etmemiş âdemi, ikibin nefer ile bir mahalle irsâl etmezler. Şahs-ı merkûmun kavâ'id-i mukarrereye mugayir bir gûna kabâhati ve yâhûd hevâ belâsıyla bir cürmü mesbûk olmaksızın firâr eylemesin müsteb'iddir ve lâkin o misillü kabâhatın devlet-i aliyye'ye bir dürlü zararı yoktur. İsm ü şöhreti ma'lûm-ı çâkeri değil ki, kütüb-i havâdis-i sâbıkada ismi musarahdır, deyû, da'vâsının sıdk u kizbi temyiz oluna ve dikkati, tahrir eylediği Fransız lisânında cehli ber-kemâldir. Elsine-i sâ'ireden dahi birine vâkıf değil ise, esâfil-i nâsdan bir âdem olmak lâzım gelür. Kaldı ki, Nemçe'den mâ'âdâ France ve Prusya ve milel-i sâ'ire elçilerinden tashîhi mümkün olduğundan başka, da'vâ eylediği kütüb-i matbû'a ve yedinde olması mu'tâd olan rütbe-i senedâtını ibrâz eyledikde, nev'imâ tahkik-i hâli müte'assır değildir. Eğer, da'vâsında kâzib değil ise, devlet-i aliyye'ye bir nâfi' hizmetkâr olur. Ne hâl ise, mâdâm ki, ol cânibden firâr ve sâye-i merhamet-vâye-i devlet-i ebed-müddete iltica etmiş bulundu, ni'met-i girân-kıymet-i aliyye ale's-seviyye bunca aceze-i vâcibü'l-merhamet hakkında masrûf iken, şahs-ı merkûma mezbûl olacak i'ânet kendüden a'lâ nice mütefennin eş-hâsı teşvik edebilür. Ale'l-husûs askerî tâ'ifesinin ve fünûn-ı hendesiyeye misillü envâ'-ı ma'ârif erbâbının ekseriyâ mübtelâ oldukları sekr-hevâ ve yâhûd sefâhat sebebiyle efrenc tâ'ifesinde avf ü iğmâzı, mahâll-i kabâyih-i mütenevvi'aları zuhûr etmekle te'dibât-ı ekide ile tahkik olunduklarında, me'yûsen firâr ve mahall-i acil (عجل) geşt ü güzâr idegeldikleri ma'lûmdur.

Per Memoria

Io sono Tedesco di Vienna, chiamato per nome Carlo de Kotzi. La mia famiglia è de Cavalieri del Sac. Rom. Imper, ed è una antica famiglia Romana Cecca, della quale fu l'Imperatore Cocces natus. Ho di più ho servito alla Casa d'Austria in stato Militare anni 31, ed in mia gioventù nella guerra che durò anni 1600 contro i Russiani profeti, e feci alla detta Casa d'Austria grandissimi servizi. La prima vittoria che la detta Casa riportò contro i Russiani fu un frutto ed un parto della mia fatica, ed al mio cervello. Per lo spazio di anni 5, ho servito come Colonnello, e Comandante del primo Reggimento de Siculi e nell'ultima guerra contro i Russiani comandai più Reggimenti, ed ho servito in qualità di Senarale Brigadiere de primi posti dell'Armata. Nell'11. giorno di Settembre del 1799 due volte in un sol giorno fui vittorioso dei Prussiani ed il 24. dell'istesso mese ne riportai la terza vittoria con la perdita, e rovina di molti Reggimenti Prussiani. Questo fatto indi mi fece un gran nome, e fece rinomarmi, e promulgare la fama per tutta la Germania d' solo, ma estendia per tutta l'Europa. Ma che per mia disgrazia, per tutti questi servizi e prodezze, e serviti ne fui riconosciuto, e pagato con una grandissima ingratitude, e barbarie; perchè dopo la morte dell'Augusta Maria Teresa fu offerto grandissime persecuzioni, col sostenere di più per una falsa imputazione accusarmi per lo spazio di tre mesi ancor che cadessi, lo quali mesi porto il segno d'una perpetua memoria. Per la qual cosa da due anni in qua, già oromi pretendo di ricercar refugio sotto la protezione dell'Augustissimo Imperatore de Turchi, e solamen ne aspettai l'occasione sicura, ed opportuna per effettuarne, ed eseguirne la detta risoluzione. Ne segui, che nel mese

Alf. a Vienna de Maaten

D'oltre del caduto 1783 fui chiamato dal Generale Comandante
Transilvania; il quale mi significò, che ero stato chiamato
Imperatore per potermi, ed andar prestamente in Vienna
e dal medesimo in persona averi avute informazioni della
mia commissione; e per quanto fui avvisato, ed offeso
buona mente, e da amici segretamente, volca sua maestà
reale mandarmi con altri due uffiziali ai montenegr
e che il Governatore di Montenegro era in Vienna,
aspettava la mia persona colà, e che l'Imperatore a
intenzione, quando comincierebbe la guerra contro
Turco, di mandare una piccola armata in circa da
in 15. mille uomini a Montenegro i quali si avrebbe
uniti a detti Montenegr. per occupare, e prender l'alt.
S. S. S. mi fece guardi, e parte dell'Imp. se a
si compita, e terminata questa commissione velocemente
e fra tanto mi preparai prestamente al viaggio per Wien
che quando fui in Budon intesi di andar in Vienna,
la notte, e giorno, feci viaggio p. Trieste, e da qui
si all'Imperatore, e lo reucciò il mio servizio, e po
dopo con intenzione di venir ad informar il tutto questo
Bassa di Scutari, così per tutto quello giorno mi portai
venezia, e da Costi venni a Cattaro, ed avendo colto, in
quel straordinario, e da altri luoghi, che il detto Governatore
Governatore di Montenegro, era ne primi giorni di Dic
bra ritornato da Vienna, e passato per diti con gra
cassa, e lettere, e di incredibile ricchezze, e di
ro. Restato dopo in Scutari sposi il tutto a questo Col.
Mambur Bassa con umilissime istanze, e presiere
che sollecitamente mi trasmettesse, e mandasse in
man

mini di V. J. 1817 Capitano Affari Bassa in Costantinopoli,
col quale mi ripetto parlare, e abbozzarmi a solo
con grandis. desiderio di molte altre gran cose per salute
e bene dall'augm. Impero de' Reali; con inten-
zione ferma di vivere e morire in servizio dell'
augm. Imperatore e Sultano; e tutto ciò di pro-
prio pugno, ho voluto segnare, e ratificare
come qui sotto appare.

Scrittari 24: Sn. 67.

Le Chevalier de Joly
Colonel Dux

